regio Noordoost Brabant

Startnotitie RES

Bestuurlijk startdocument RES Regio Noordoost Brabant

Versterking in het realiseren van de lokale doelstellingen

Definitieve versie 2 Februari 2019

regio Noordoost Brabant

Inhoudsopgave

Voorwoord **4**

Samenvatting **5**

Inleiding **8**

1. De Regionale Energie Strategie (RES) **9**

1.1 Waarom een RES? 9

1.2 Wat staat er in een RES? 10

1.3 Scope RES Noord-Brabant 12

1.4 RES en de NOVI 12

1.5 Monitoring 13

2. Huidige situatie & de opgave **14**

2.1 Huidige CO_2 uitstoot 14

2.2 Gezamenlijke regionale opgave 15

2.3 Stakeholders 17

3. Projectorganisatie **19**

3.1 Stuurgroep RES NOB 20

3.2 Kernteam RES NOB 20

3.3 Werkgroep RES NOB 21

3.4 Denktanks 21

3.5 Regionale samenwerking 21

4. Participatie & Communicatie **22**

4.1 Doelen voor communicatie 22

4.2 Uitgangspunten 22

4.3 Aanpak voor communicatie 23

5. Bestuurlijke borging **27**

5.1 Uitgangspunten 27

5.2 Bestuurlijke besluitvorming partijen Stuurgroep 27

5.3 Afstemming en bevoegdheden van gemeenteraden en Provinciale staten 28

6. Capaciteit & Middelen **29**

6.1 Capaciteit 29

6.2 Middelen 30

7. Planning RES 32

7.1 Proces RES algemeen 32

7.2 Proces Regio Noordoost 33

8. Risico's, kansen & maatregelen 34

8.1 Risico's 34

Voorwoord

Als regio Noordoost Brabant staan we voor een belangrijke opgave voor ons en voor de generaties na ons. Om bij te dragen aan de realisatie van het nationaal Klimaatakkoord -in 2030 49% CO_2 reductie ten opzichte van 1990- hebben we de opgave een regionaal 'bod' te doen. Het is aan ons als regio om met een Regionale energiestrategie (RES) aan te geven hoe en wat wij kunnen bijdragen aan de opgave van de tafels Gebouwde omgeving en Elektriciteit uit het Klimaatakkoord.Het ministerie en de koepels hebben geleerd van het Energieakkoord (2013). In de aanpak destijds was de opgave top-down bepaald en werden de locaties voor onder andere grootschalige opqewek aangewezen. Dit heeft niet de gewenste versnelling in de energietransitie opgeleverd. Daarom wordt nu veel meer de dialoog met de regio's opgezocht.

De potentie van grootschalige opwek van elektriciteit en warmte wordt voor Nederland, en dus ook onze regio, in beeld gebracht op basis van de vele data die beschikbaar is. Het is aan ons als regio om aan te geven waarom we bepaalde potentie wel of niet willen benutten. Dit vraagt om het integraal afwegen van dingen die wij met elkaar belangrijk vinden, zoals landschap, sociaal maatschappelijke betrokkenheid, maatschappelijke kosten, etc. Uiteraard moeten we gezamenlijk ook kijken naar de haalbaarheid en betaalbaar van de plannen en hoe de (maatschappelijke) kosten en baten worden verdeeld.

De voorliggende startnotitie is zorgvuldig opgesteld op basis van de bekende kaders uit het ontwerp-Klimaatakkoord en richtlijnen zoals aangegeven vanuit het nationaal programma RES. Het PBL is momenteel het ontwerp-klimaatakkoord aan het doorrekenen en instrumenten / criteria worden uitgewerkt. Het is aan ons gezamenlijk om te anticiperen op de aanscherping van de kaders die vanuit de ministeries BZK en EZK, VNG, IPO en UvW mogelijk nog komen. Deze bestuurlijke startnotitie is een besluitvormend document, maar we moeten ons ook beseffen dat het onderwerp en de ontwikkelingen op dit vlak zeer dynamisch zijn.

Gezamenlijk met partijen uit de Stuurgroep (Provincie, Gemeenten, Waterschappen en Enexis) is deze startnotitie tot stand gekomen. De startnotitie biedt het kader voor een regionale samenwerking om te komen tot een gedragen RES en daarmee ons gezamenlijke regionale 'bod'.

Deze samenwerking is van wezenlijk belang. Samenwerking biedt de basis voor de start van het uitvoeringsproces waar de projecten echt concreet worden benoemd en gerealiseerd. Het is de basis om te werken aan een mooie toekomst voor onze omgeving.

Namens de Stuurgroep RES NOB

Peter van de Wiel

Voorzitter Stuurgroep RES Noordoost Brabant

Samenvatting

De RES is een instrument om met maatschappelijke partners, bedrijfsleven en bewoners te komen tot regionaal gedragen keuzen voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energieinfrastructuur. Daarmee kan in de regio invulling worden gegeven aan de afspraken uit het Klimaatakkoord zoals deze gemaakt zijn aan de sectortafels voor Elektriciteit en Gebouwde omgeving. De RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050.

Bestuurlijk startdocument

Met de vaststelling van het bestuurlijk startdocument (dit document) worden de kaders meegegeven voor de ontwikkeling van de RES. Het vaststellen van het dit bestuurlijk startdocument is het beginpunt van het opstellen van een RES. Vaststelling van dit document heeft de volgende bestuurlijke, inhoudelijke en procedurele betekenis:

- Met het vaststellen van het bestuurlijk startdocument gaan partijen (Gemeenten, Provincie, Waterschappen en Enexis) akkoord met:
    a. de opdracht aan de colleges van B&W en de besturen van de Waterschappen tot het opstellen van de RES.
    b. de opdracht aan de regionale stuurgroep voor het opstellen van een RES. Hiermee krijgt de stuurgroep de kaders mee voor de ontwikkeling van de RES en zorgt voor de bestuurlijke regie op het proces. De voorzitter van de regionale stuurgroep RES is op basis van deze opdracht het aanspreekpunt voor het nationale programma RES.
    c. het proces van de RES en de daarbij behorende deadlines.
        - Uiterlijk eind maart 2019 vaststelling van de startnotitie in alle Colleges , Dagelijks Besturen Enexis en Waterschappen
        - April / mei 2019 vaststelling startnotitie (of ter informatie naar) Gemeenteraden, Algemeen Besturen en PS.
        - September/oktober 2019 vaststelling concept-RES in Gemeenteraden, Gedeputeerde Staten en Dagelijks Besturen Enexis en Waterschappen. Streven is 1 november 2019 indienen concept-RES.
        - April 2020 vaststelling definitieve-RES in Gemeenteraden, Gedeputeerde Staten en Dagelijks Besturen Enexis en de Algemeen Besturen van de Waterschappen. 1 mei 2020 indienen definitieve-RES.
    d. de vertegenwoordiging van de bestuurders uit de eigen- of sub-regio gemeente (of organisatie). En de verantwoordelijkheid van de vertegenwoordigers voor een terugkoppeling naar de andere gemeenten.
    e. de kosten voor het opstellen van de definitieve RES. Provincie, Gemeenten, Waterschappen en Netbeheerder dragen zorg voor de co-financiering. Deze bestaat uit een bijdrage van Gemeenten, Waterschappen en Netbeheerder (19

partijen) van € 3.000 exclusief btw per partij in 2019. net als De voorlopige bekende Rijksbijdrage is € 300.000 per jaar over 3 jaarschijven (2019, 2020, 2021) vanuit het Nationaal programma RES. De provincie financiert de projectleiders en de gemeente Boxtel de procesregisseur.

f. de bereidheid om alle mogelijkheden te heroverwegen om te komen tot een 'gewogen' RES.

g. het voldoen aan de landelijke analyse, monitoring- en rekensystematiek zoals deze wordt ontwikkeld door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

Het programma RES kenmerkt zich niet door enkelvoudigheid en één standaardproces. Echter is het wel van belang dat er nationaal wordt gewerkt met dezelfde aannames en vetrekpunten. Daarom zijn er een aantal principes opgesteld voor het Programma RES die in iedere regio moeten worden gehanteerd; ook wel te bezien als minimale vereisten voor een RES:

- **Samenwerking**: het programma RES wordt getrokken door de vier overheden samen, waarbij we samenwerken met (vertegenwoordigers van) maatschappelijk partners, bedrijfsleven en burgers. De overheden doen dit vanzelfsprekend vanuit de eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden.
- **Verantwoordelijkheid**: de decentrale overheden nemen de verantwoordelijkheid dat 12 maanden na de ondertekening van het Klimaatakkoord de bottom-up ontwikkelde regionale strategieën optellen tot de nationale opgave. En daarmee gebaseerd op de in het Klimaatakkoord vast te stellen doelen conform de tafels Elektriciteit en Gebouwde Omgeving. Daarbij worden (koppel)kansen vanuit een brede context ook goed afgewogen.
- **Techniekneutraal**: de afspraken in het Klimaatakkoord over de RES zijn 'techniekneutraal'. Daarmee bedoelen we dat in het Klimaatakkoord niet op voorhand een verdeling tussen verschillende technieken is afgesproken, maar zeker ook niet dat men voor maar één techniek kan kiezen. De RES gaat uit van maatwerk en maatschappelijk draagvlak. Daarbij zijn kostenefficiency, ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke acceptatie belangrijke principes in de totstandkoming van de afspraken en de uiteindelijke uitkomsten van de RES.
- **Vergelijkbaarheid en optelbaarheid RES**: vergelijkbaarheid van de regionale bijdragen voor hernieuwbare opwek en besparing en de mogelijkheid om deze te kunnen optellen, zijn belangrijk om zicht te houden op het behalen van de overkoepelende nationale doelstelling. Daarom wordt een uniforme analyse- (data), monitoring- en rekensystematiek voor de RES ontwikkeld in aansluiting met de methodieken die ontwikkeld worden voor het klimaatakkoord. Nadere afspraken over aannames in berekeningen en datasets zijn nodig.
- **Ruimtelijk ordenende principes**: in de RES worden de volgende ruimtelijke principes benut voor een zorgvuldige ruimtelijke afweging:
    - zuinig en meervoudig ruimtegebruik;
    - er wordt rekening gehouden met de ondergrond: voorkomen van significante risico's voor de waterkwaliteit bijv. bij geothermie;
    - vraag en aanbod zo veel mogelijk dicht bij elkaar: dit bespaart ruimte voor infrastructuur;
    - combineren van opgaven en investeringen met andere opgaven;

- respect en goede afstemming met de natuurgebieden, zonder deze gebieden uit te sluiten om ook te bij te dragen aan de energietransitie. Alleen onder voorwaarden wordt er energie opgewekt in het Natuurnetwerk Brabant;
- aansluiten bij specifieke kenmerken van gebieden.

Bij het opstellen en uitwerken van de RES wordt er continue getoetst aan deze principes. Ze zijn niet vrijblijvend en moeten sterk worden onderbouwd.

- **Participatie**: er worden sociale randvoorwaarden gesteld bij de grootschalige opwek van wind en zon. Het doel is om van de opbrengsten uit het opwekken van duurzame energie een vliegwiel op lokaal niveau bijv. de verduurzaming van de gebouwde omgeving betaalbaar te krijgen. Participatie is een belangrijk thema bij de totstandkoming van de RES. We streven naar zoveel mogelijk:
  - draagvlak, eigenaarschap en betrokkenheid van inwoners, bedrijven en andere relevante partijen in de omgeving van duurzame energieprojecten. Ervaring leert dat dit draagvlak toe kan nemen indien projecten (ook) lokaal eigenaarschap hebben.
  - De overheden hebben samen de ambitie dat tenminste 50% van de energieprojecten op deze wijze tot stand komen. In de RES zal participatie concreet vorm worden gegeven.
- **Slim integraal combineren**: er worden verbindingen gelegd tussen de opgave op energietransitie en andere maatschappelijke opgaven (leefbaarheid, omgevingskwaliteit, circulaire economie).
- **Horizon**: de RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050. Om de doelstelling van 49% CO_2 reductie in 2030 te hebben gerealiseerd zijn er tussentijds een aantal *milestones* bepaald. In 2021 moet de RES zijn verwerkt in het lokale- en provinciale Omgevingsbeleid en moet er een warmtevisie zijn opgesteld. In 2025 moeten de vergunningen voor grootschalige opwek elektriciteit en warmte zijn versterkt.

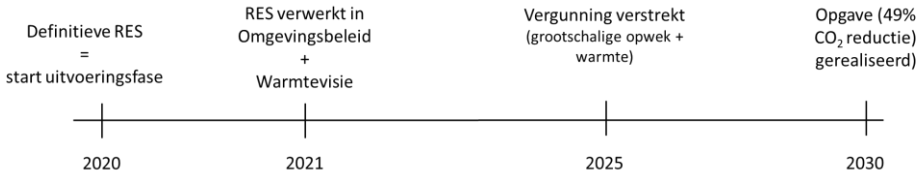

Inleiding

Veel gemeenten hebben de afgelopen jaren lokale duurzaamheidsdoelstellingen vastgesteld in lijn met de (inter)nationale klimaatafspraken. Deze doelstellingen zijn afgestemd op de lokale situatie en ambities. De RES is een kans voor gemeenten om hun eigen lokale doelstellingen (sneller) te realiseren en verantwoordelijkheid te nemen voor het behalen van de gezamenlijke (noodzakelijke!) nationale klimaatdoelstelling. Om deze opgave te realiseren moet iedereen open staan om de bestaande kaders op te rekken. Iedereen moet bereid zijn om de kaarten op tafel te leggen en regionaal samen te werken.

Context

Om de opwarming van de aarde te beteugelen, zijn drastische maatregelen nodig. In 2019 wordt naar verwachting het nationaal Klimaatakkoord gesloten: de Nederlandse uitwerking van de internationale klimaatafspraken van Parijs (2015). Veel van de afspraken moeten in de regio worden waargemaakt. Rijk en decentrale overheden streven gezamenlijk de doelstelling na om te komen tot 49% CO2-reductie in 2030.

Op dit moment bereiden het Rijk, de decentrale overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties samen een Klimaatakkoord voor om invulling te geven aan deze doelstelling. De energietransitie kan alleen slagen door samenwerking tussen deze partijen. Ze vullen elkaar aan op expertise, uitvoeringscapaciteit, kennis en (wettelijke) bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Zij hebben onder andere de opgave om andere stakeholders, zoals burgers, te betrekken en voldoende draagvlak te creëren.

Om invulling te geven aan de nationale doelen en afspraken is regionaal maatwerk nodig. Dit geldt in het bijzonder voor de ruimtelijke inpassing van hernieuwbare opwek en de infrastructuur voor warmte en elektriciteit. Ruimte is immers een schaars goed. Dit vraagt om een nieuwe vorm van samenwerken tussen overheden en maatschappelijke partners.

Hiertoe hebben de overheden in het Interbestuurlijke Programma (IBP, februari 2018) afgesproken een meerjarige programmatische nationale aanpak met landsdekkende regionale energiestrategieën (RES) uit te werken. Hierbij nemen de koepels VNG, IPO en UvW het voortouw en werkt het Rijk in partnerschap mee. In het IBP is tevens afgesproken dat de besluitvorming over deze strategieën plaatsvindt via het omgevingsbeleid van gemeenten, provincies en Rijk en het beleid van de Waterschappen (o.a. waterbeleidsplannen). Dat betekent dat het RES-proces onlosmakelijk is verbonden met de implementatie van de Omgevingswet en de daaruit voortkomende Omgevingsplannen.

1. De Regionale Energie Strategie (RES)

De RES is een instrument om met maatschappelijke partners, bedrijfsleven en bewoners te komen tot regionaal gedragen keuzen voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energieinfrastructuur. Daarmee kan in de regio invulling worden gegeven aan de afspraken uit het Klimaatakkoord zoals deze gemaakt zijn gemaakt aan de sectortafels voor Elektriciteit en Gebouwde omgeving. De RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050.

De RES is ook een manier om samenwerking tussen alle regionale partijen te faciliteren bij de voorbereiding en de implementatie van projecten. Door samenwerking tussen de provincie, waterschappen, gemeenten, de netbeheerders, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven te bevorderen kunnen gezamenlijk gedragen keuzes worden bevorderd. De RES biedt daarbij tevens een bouwsteen voor het omgevingsbeleid van gemeenten, provincies en Rijk, waarin integrale besluitvorming over de fysieke leefomgeving plaatsvindt. Daarmee krijgen bedrijven en burgers meer zekerheid voor het doen van investeringen.

Tenslotte is de RES een product waarin staat beschreven welke strategie de regio hanteert om energiedoelstellingen te bepalen en te behalen. Dit betekent dat er inzicht wordt geboden in de mogelijkheden voor regionale opwek en besparing, keuzen die gemaakt worden op basis van de verkenningen, verdeling van bronnen (voor warmte) en de consequenties voor de energie-infrastructuur én een overzicht van lopende projecten, plannen en strategische keuzes.

1.1 Waarom een RES?

De pilots Regionale Energie Strategieën (RES) (juni 2016-okt 2017) hebben laten zien dat het iedere regio is gelukt om te komen tot gedragen regionale afspraken. Overheden, burgers, bedrijfsleven, marktpartijen, netbeheerders en maatschappelijke organisaties hebben daarmee laten zien dat ze samen hun steentje kunnen bijdragen aan de nationale opgave. De belangrijkste redenen om te kiezen voor een regionale vertaling van de opgave zijn:

- De schaalgrootte van de regio past bij het vraagstuk: ruimtelijke weging van oplossingen gaat over gemeentegrenzen heen;
- Afstemmen van vraag en aanbod wat betreft warmte past het beste op regionale schaal;
- Op regionale schaal kan ondernemerschap en burgerinitiatief worden bevorderd;
- Regionaal samenwerken vergroot de capaciteit en slagkracht;
- Draagvlak en eigenaarschap voor de transitie is noodzakelijk, dit moet op lokale en regionale schaal gebeuren.

1.2 Wat staat er in een RES?

De opgave voor de RES vloeit voort uit de opgaven die zijn gedefinieerd aan de sectortafels Elektriciteit en Gebouwde omgeving. Wat betreft de elektriciteit ligt de focus van dit aanbod op ruimtelijke inpassing (techniek neutraal) gerelateerd aan de voorlopige kwantitatieve doelstelling van 35 TWh op land in 2030 (op basis van de nationale CO2 reductiedoelstelling van minimaal 49%).

In de RES staat aangegeven hoe de regio kan bijdragen aan deze doelstellingen en hoe zij denkt deze gezamenlijk te gaan realiseren.

Concept-RES

ELEKTRICTEIT: een strategie voor een onderbouwd en afgewogen aanbod van de regio voor op te stellen duurzaam opwekvermogen, minimaal onderverdeeld in zon en wind. Concreet betekent dit:

- **Mogelijk op te stellen vermogen** in MW (en verwachte MWh) voor zon en wind (op basis van aangeleverde analysekaarten) en met inachtneming van de netinfrastructuur, ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke acceptatie, - kosten en afgewogen tegen andere (ruimtelijke) belangen.
- **Aanbod en de potentiële zoekgebieden** die benut kunnen worden, inclusief een beschrijving van het doorlopen proces. Indien mogelijk worden deze zoekgebieden ook op een kaart getoond.

Vanuit het Klimaatakkoord wordt onder ‘afgewogen ’ verstaan dat het voorstel, ingebracht door de voorzitter van de stuurgroep, minimaal is geaccordeerd door de gedeputeerde staten, de colleges van B&W, de Waterschapsbesturen en ter kennisgeving is voorgelegd aan gemeenteraden, provinciale staten en de algemene vergadering van de waterschappen. De concept-RES wordt via het Nationaal Programma RES ter doorrekening voorgelegd aan het PBL. In de regio NOB is afgesproken dat de Raden intensief worden meegenomen in het proces richting tot standkoming en dat de Raden de concept-RES vaststellen. Dit proces is in hoofdstuk 7 uitgewerkt.

GEBOUWDE OMGEVING (WARMTE): er ligt een grote opgave voor de gebouwde omgeving. Voor 2050 moeten er, naast schone elektriciteit, zeven miljoen huizen en één miljoen gebouwen goed geïsoleerd worden en van duurzame warmte worden voorzien. Dit heeft onder andere op het gebied van hernieuwbare opwek en de infrastructuur voor warmte en energie grote ruimtelijke consequenties.

Om dit te bewerkstelligen stellen de gemeenteraden een warmtevisie vast met een tijdpad voor het ontwikkelen van alternatieve energievoorziening en het geleidelijk afschaffen van aardgas. Deze visie warmtetransitie moet eind 2021 klaar zijn. De RES is belangrijk voor deze wijkgerichte aanpak, omdat de RES vroegtijdig op regionaal niveau zicht geeft in de beschikbaarheid van duurzame warmtebronnen, de warmtevraag en de netwerken. Door op regionaal niveau afspraken over een afwegingskader voor de verdeling van warmte te maken, kan ondanks de bronnenschaarste, optimaal worden omgegaan met de warmtepotentie in een gebied. Dit vormt het vertrekpunt voor de warmteplannen die op gemeentelijk niveau voor eind 2021 moeten zijn opgesteld. Samen met de concept RES wordt er een (uniform) Plan van Aanpak voor de Regionale Strategie Warmte uitgewerkt, bestaande uit:

- **Alle beschikbare warmtebronnen** binnen de regio
- **Overzicht van de totale warmtevraag** binnen de regio

- **Overzicht van de bestaande en geprojecteerde infrastructuur voor warmte**
- **Beschrijving van wat realistische gezien de bruikbare bronnen** zijn binnen de regio in tijd en geld.

Het plan van aanpak voor de Regionale Strategie Warmte bevat daarnaast een kwalitatieve beschrijving van:

- **de relevante stakeholders** betrokken zijn in het proces en een beschrijving van hoe de betrokkenheid er in de toekomst uit zal zien (denk hierbij aan de infrabeheerders, de afnemers, potentiele investeerders).
- **een procesvoorstel** hoe de beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch efficiënt en betaalbaar kunnen worden gekoppeld.
- **een afwegingskader voor het bepalen van de bruikbaarheid van een bron**
- **een afwegingskader voor de omgang met warmtebronnen** binnen de regio, waarmee een verdeling van warmte mogelijk gemaakt gaat worden.

Definitieve RES

Na reactie op de concept RES wordt er door de regio een definitieve RES 1.0 opgesteld, naar verwachting op te leveren per 1 april 2020. Mocht blijken dat de som van wat de verschillende RES'en opleveren niet optelt tot de landelijke doelstelling van 35 TWH (hernieuwbaar op land) en/of 3,4 Mton CO_2 uitstoot door maatregelen in de gebouwde omgeving, dan zal de restant opgave worden verdeeld over de regio's. In de definitieve RES is per sector het volgende uitgewerkt:

ELEKTRICITEIT:

- **Potentiele zoekgebieden voor opweklocaties**: op basis van het eerste aanbod wordt een verfijning gemaakt waarin concrete zoekgebieden ruimtelijk worden geprojecteerd die geschikt zijn bevonden voor de opwek van zon en/of wind, rekening houdend met ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke acceptatie. Deze gebieden zijn vervolgens de basis voor het ruimtelijk proces dat door gemeenten en provincies doorlopen moet worden.
- **De infrastructuur die nodig is** om het opwekvermogen aan het net te koppelen. Dit dient inzicht te geven in de consequenties (ruimtelijk, financieel, planning, besluitvorming).

GEBOUWDE OMGEVING (WARMTE):

Een Regionale Strategie Warmte is een voorstel voor de regionale verdeling van warmte met daarin opgenomen hoe het warmteaanbod, de warmtevraag, en de infrastructuur op regionaal niveau, met elkaar kunnen worden verbonden en wat hierin de ambitie is. Deze strategie moet goedgekeurd zijn door gemeenteraden, provinciale staten en de algemene vergadering van de waterschappen, en wordt aangeleverd aan het Programma RES.

De definitieve RES moet goedgekeurd zijn door gemeenteraden en de algemene vergadering van de waterschappen.

1.3 Scope RES Noord-Brabant

Naast de door het Rijk verplichte onderdelen elektriciteit en gebouwde omgeving[1] is het aan de regio's – gemeenten, provincie en andere partners – om de keuze te maken in hun bod naar het Rijk de scope van de RES te verbreden. In de provincie Noord-Brabant hebben partners een duidelijke voorkeur (en belang) om de keuzes die gemaakt worden af te wegen in een bredere scope. Hiervoor worden de volgende argumenten gegeven:

a) Het totale energiesysteem wordt efficiënter (ruimtegebruik, opslag, aansluiting restwarmte, kosten etc.) als we alle transitiepaden in samenhang beschouwen en regionaal afstemmen.

b) Er liggen economische kansen (innovatie, werkgelegenheid) en milieukansen (luchtkwaliteit), vooral in de transitiepaden mobiliteit en industrie, die we beter kunnen pakken als we daar provinciaal en regionaal extra inspanning op leveren.

c) Hierdoor ontstaan meer kansen voor een realiseerbaar en maatschappelijk acceptabel transitieproces.

Partners constateren samen dat een bredere scope niet mag leiden tot vertraging in het RES-proces. Economische en sociaal-maatschappelijke kansen en -knelpunten worden geagendeerd in de diverse regionale overleggen, zoals de portefeuillehouder overleggen en het regionaal afstemmingsoverleg directeuren woningcorporaties.

1.4 RES en de NOVI

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) moet hét instrument worden waarmee het kabinet stuurt op de grote opgaven waar Nederland voor staat, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en de circulaire economie. De NOVI geeft het kader voor het Provinciale Omgevingsvisie (POVI) en deze vormt het kader voor de Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI).

De RES is de bijdrage van de regio aan de energietransitie die uiteindelijk in een omgevingsvisie ruimtelijk afgewogen wordt met andere maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw, natuurbescherming, werkgelegenheid, recreatie, waterhuishouding en verkeer en vervoer.

Het is dus van belang dat de processen van de Omgevingsvisies en de RES goed afgestemd worden. Deze processen lopen nu niet parallel. Dus extra aandacht hiervoor op alle niveaus is noodzakelijk. Gemeenten in Noordoost Brabant zorgen er voor dat hier aandacht voor is. De Provincie heeft een kaderstellende rol (via de POVI) en een informerende rol over de ontwikkelingen in dit proces.

[1] In de definitie van de klimaatmonitor gaat het bij gebouwgebonden over woningen en over bedrijven in de commerciële en publieke dienstverlening. Het thema mobiliteit, en de sub-thema's industrie en landbouw binnen het thema bedrijven blijven daarmee buiten beschouwing van de RES.

1.5 Monitoring

Als er gesproken wordt over monitoring gaat het al snel over het monitoren van de CO_2 reductie of opgesteld vermogen hernieuwbare energie. Maar de monitoring op inhoudelijke voortgang van projecten en de inzet van de betrokken organisaties is minstens zo belangrijk.

Voor wat betreft de monitoring op de algemene RES-doelstelling van 49% CO_2 reductie wordt momenteel gebruik gemaakt van de klimaatmonitor. Vanuit het Nationaal programma RES worden instrumenten beschikbaar gesteld, waaronder datasets voor de potentie energie- en warmtebronnen en de mondiale monitoringssystematiek. Als regio maken we gebruik van deze methoden en wordt er geen eigen monitoringssystematiek ontwikkeld. Wel zorgen we er voor dat we tijdens het RES-proces niet volledig afhankelijk zijn de beschikbaar gestelde systematieken en onze eigen scenario's en voortgang kunnen bepalen.

Als het gaat over de voortgang van projecten en capaciteit is een continue afstemming en sturing op het proces nodig. In deze startnotitie zijn de kaders uitgewerkt om dit vorm te geven en worden concrete samenwerkingsafspraken gemaakt. Op basis hiervan zijn partijen aanspreekbaar op hun bijdrage aan het geheel en is ook de voortgang richting het uiteindelijke doel te meten. Dit laatste biedt partijen onderling inzicht, maar het biedt ook de mogelijkheid om transparant te communiceren naar onze inwoners, bedrijven en instellingen.

Tot slot is een goede monitoring een instrument om mogelijke risico's te beheersen. Gezien het multidisciplinaire karakter (zowel inhoudelijk als qua partners), evenals de lange doorlooptijd van de energietransitie, zijn er potentiele projectrisico's te benoemen. Door deze te benoemen kunnen we hier tijdig op anticiperen en bieden deze zelfs mogelijkheden om nieuwe kansen te benutten.

2. Huidige situatie & de opgave

De meeste gemeenten in de regio Noordoost Brabant hebben een lokale duurzaamheidsdoelstelling vastgesteld. De ambitie in omvang en termijn van deze doelstellingen zijn verschillend. Wel zijn deze doelstellingen allemaal in lijn met de nationale doelstellingen. In het Regeerakkoord en in het Interbestuurlijk Programma (IBP) zijn de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs vertaald in een CO2 reductie in Nederland van tenminste 49% in 2030 ten opzichte van 1990[2] en een CO2 reductie van tenminste 80-95% in 2050.

2.1 Huidige CO_2 uitstoot

Sturen op CO_2-reductie vormt de rode draad in de RES. Dit is uitgewerkt in het Klimaatakkoord en zal in de Klimaatwet worden verankerd. De doelstellingen zijn gespecificeerd voor sectoren. In onderstaande figuur zijn de opgaves voor de sectoren weergegeven in de vorm van vermindering van CO2 uitstoot.

Figuur 1 – Overzicht van de opgave per klimaattafel op nationaal niveau

Uit figuur 1 is af te leiden dat de helft van de reductie moet worden bewerkstelligd vanuit de Klimaattafel Elektriciteit (41% van het totaal) en Gebouwde omgeving (7% van het totaal). Er wordt, op moment van schrijven, door het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) nog gewerkt aan een uniform monitoringsmodel wat beschikbaar wordt gesteld aan de regio's. Voorstel is om hierop te wachten en als regio niet zelf te werken aan monitoringsmodel.

[2] PBL en CBS rapporteren wel over CO2 uitstoot sinds 1990. https://www.clo.nl/indicatoren/nl0170-de-co2-emissie-verklaard.

De totale CO_2-uitstoot in de regio Noordoost Brabant bedroeg in 2016 ruim 4,5 miljoen ton CO_2. 43% hiervan komt voor rekening van de Gebouwde omgeving (bron: Klimaatmonitor). In samenspraak met stakeholders in de regio wordt in de RES omschreven hoe de CO_2-reductie wordt behaald, met welke tempo, en voor zover bekend met welke instrumenten. Het streven is om de lange termijn CO_2-doelstellingen terug te voeren naar korte termijn doelen. Op die manier kan het tempo worden bepaald, en is het eenvoudiger om te monitoren en te bepalen welke bijsturing noodzakelijk is.

2.2 Gezamenlijke regionale opgave

Gemeenten onderschrijven dat het noodzakelijk is om samen te werken. CO_2 houdt zich namelijk niet aan (gemeente)grenzen. Als een gemeente volledig verduurzaamt en de buurtgemeente(n) lukt dat niet dan zijn de doelstellingen van geen enkele gemeente gehaald. Elke gemeente heeft dus een verantwoordelijkheid als het gaat om CO2 reductie.

Naast de regionale opgave vanuit de RES hebben de meeste gemeenten lokale duurzaamheidsdoelstellingen vastgesteld. Als er gekeken wordt naar de som van de lokale doelstellingen kan gesteld worden dat de regionale doelstelling groter is dan de opgave van de RES. De RES biedt daardoor de kans om het realiseren van de lokale doelstellingen te versnellen.

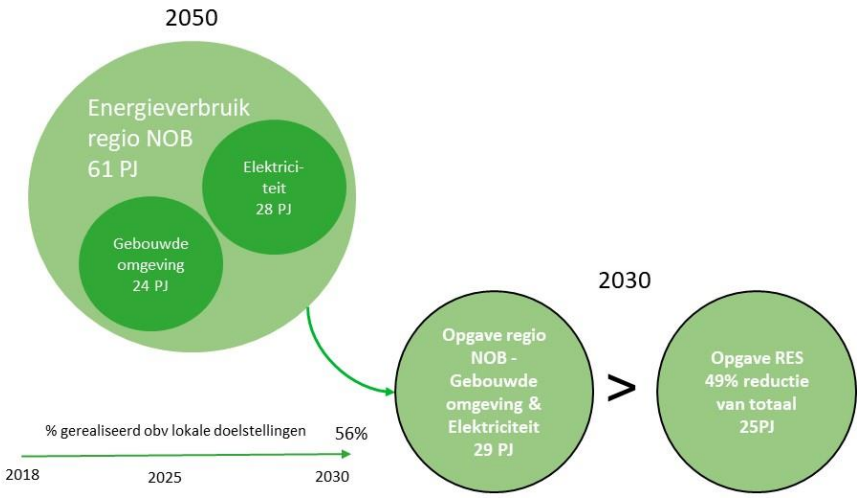

Figuur 2 – Vergelijking tussen regionale opgave op basis van lokale duurzaamheidsdoelstellingen en de opgave RES

Om de opgave voortkomend uit de vastgestelde lokale doelstellingen te vergelijken met de opgave RES moeten:

- uit het totale energieverbruik van de regio NOB de componenten ‘Gebouwde omgeving’ en ‘Elektriciteit’ worden gehaald
- deze worden teruggerekend naar 2030.

In onderstaande tabel staan de duurzaamheidsdoelstellingen per gemeente. Als deze lineair worden teruggerekend naar 2030, blijkt dat de regio zichzelf tot doel heeft gesteld om 56% CO_2-reductie te realiseren in 2030 voor de onderdelen Gebouwde omgeving en Elektriciteit[3].

Gemeente	Doelstelling
Bernheze	Energieneutraal 2030
Boekel	49% reductie CO2 2030
Boxmeer	Energieneutraal 2045
Boxtel	Energieneutraal 2030
Cuijk	100 % duurzaam 2045
Grave	Klimaatneutraal 2040
Haaren	CO2 Neutraal 2035
Landerd	49% reductie CO2 2030
Meijerijstad	Energieneutraal 2050
Mill	60% reductie CO2 2030
Oss	Energieneutraal 2050
s-Hertogenbosch	Klimaatneutraal 2050
Sint Anthonis	Energieneutraal 2035
Sint-Michielsgestel	Klimaatneutraal 2040
Uden	Energieneutraal 2035
Vught	Klimaatakkkoord 2050

Figuur 3 – Overzicht van de lokale duurzaamheidsdoelstellingen regio Noordoost Brabant

De waterschappen willen in 2020 minstens 40% van het eigen energieverbruik zelf duurzaam produceren en daarnaast 30% op eigen energie te besparen. De doelstelling van de Waterschappen Aa en Maas en de Dommel is om in 2030 energieneutraal te zijn.

De RES is dus geen extra of grotere opgave, maar een kans om de lokale doelstellingen te realiseren. Het realiseren van alle lokale doelstellingen is in de doorkijk naar 2050 een grote uitdaging. Door regionaal samen te werken worden lokale doelstellingen haalbaar. Samen moet gekeken worden wie wat kan doen en moeten verschillende elementen op regionaal niveau goed worden afgewogen (landschap, maatschappelijke kosten, etc) om zo te komen tot efficiënte en kwalitatieve keuzes.

Bredere regionale functie gemeenten

De bijdrage per gemeente in het realiseren van de regionale energieopgave zal verschillend zijn. Dit heeft te maken met verschillende componenten, zoals bijvoorbeeld:

- het totaal energieverbruik door aantal inwoners, industrie, aantal en omvang van bedrijven;
- het grondoppervlak geschikt voor grootschalige opwek (elektriciteit en warmte);
- een lager energiebesparingspotentieel door kenmerken van de gebouwde omgeving.

Door alle partijen wordt onderschreven dat er meer integraal gekeken moet worden naar de functie(s) van een gemeente in de regio. Sommige gemeenten hebben een hoger energieverbruik en weinig

[3] De cijfers uit de Klimaatmonitor zijn gebruikt, dit kan nog veranderen. Daarnaast wordt het lineair teruggerekend naar 2030, waarbij de verwachting is dat in de praktijk het meeste wordt bereikt in de laatste jaren voor de einddatum.

grondoppervlak (bijvoorbeeld Den Bosch) of een grote ruimtelijke beperkingen (bijvoorbeeld vliegveld Volkel). Dit beperkt in de mogelijke bijdrage in de energieopgave, maar zorgt voor werkgelegenheid en een stadsfunctie in de regio. Andere gemeenten maken gebruik van deze functies. Zij hebben weer meer grondoppervlak voor grootschalige opwek, maar dit is bestemd voor agrarisch gebruik en daar spelen andere opgave zoals bijvoorbeeld verduurzaming van de landbouw en verkleining van het mestoverschot. Door dit in beeld te brengen en hier in alle openheid met elkaar over te praten, vanuit een basishouding dat de regionale energieopgave gerealiseerd moet worden, ontstaan begrip en oplossingen. Gezamenlijk wordt gezocht naar slimme koppelkansen en wordt er gekeken naar het uitruilen van functies en/of capaciteit.

2.3 Stakeholders

Bij de ontwikkeling van de RES zijn veel verschillende partijen betrokken. In onderstaande figuur is weergegeven hoe alle betrokken organisaties zich verhouden tot de ontwikkeling van de RES.

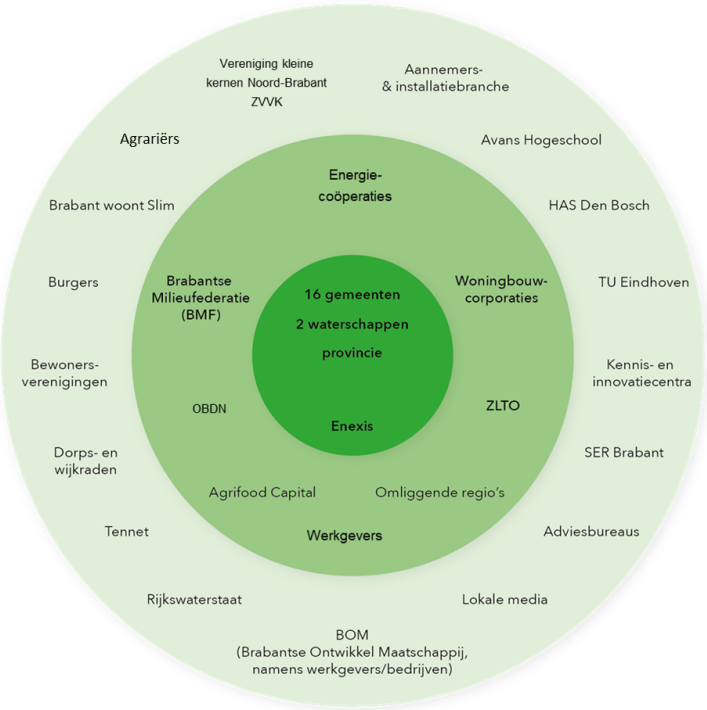

Figuur 4 – Globale stakeholdersanalyse RES NOB

De kern bestaat uit partijen die plaatsnemen in de Stuurgroep. Dit zijn met name de samenwerkende overheden, Waterschappen en de netbeheerder.

Enexis is intensief betrokken bij het RES-proces, omdat alles wat te maken heeft met grootschalig opwek (en warmte transitieplannen) impact heeft op de net infrastructuur. Enexis zal de voorlopige plannen, die tijdens het RES-proces zullen ontstaan, tussentijds doorrekenen om de consequenties voor de infrastructuur inzichtelijk te maken. Deze consequenties houden o.a. in het nemen van (de juiste) beslissingen als het gaat om investeren en daarmee uitbreiden van het net. Enexis streeft hierbij naar het hoogste maatschappelijke doel tegen de laagste maatschappelijke kosten. Om een

goede doorrekening mogelijk te maken dienen de (voorlopige) plannen wel zo concreet te zijn dat er data uit kunnen worden afgeleid die voor de berekeningen noodzakelijk zijn. Hiervoor is input vanuit de gemeentes noodzakelijk. Derhalve zal Enexis inzicht vragen in de voorziene ontwikkeling van de omvang van deze grootheden. Bijvoorbeeld in het geval van grootschalige opwek: hoe (systeem), hoeveel (megawatt), waar (locatie/zoekgebied) en wanneer. In sommige gevallen kan het zijn dat Enexis pas zinvolle berekeningen kan maken als de gegevens van verschillende, naburige RES'en beschikbaar zijn. Vanuit de ervaring van de netbeheerder wordt vervolgens aanbevolen om bij de uitvoeringsplanning in RES-verband rekening te houden met de globale doorlooptijden.

De woningcorporaties worden gezien als motor achter de verduurzaming van de huizen (gebouwde omgeving). Zij worden nauw betrokken bij het RES-proces, maar nemen vooralsnog geen plaats in de Stuurgroep. De gedachte hierachter is dat de overheden en netbeheerder uiteindelijk besluiten moeten nemen rond de RES. Direct daaromheen staan de partijen met een belangrijke rol voor het komen tot voorstellen. In hoofdstuk 3 en 4 wordt verder ingegaan op de (werk)wijze en hoe de stakeholders betrokken worden.

In de RES zal een uitgebreide stakeholdersanalyse worden opgenomen, waarbij onder andere de verschillende stakeholders per organisatie worden benoemd. In deze analyse wordt weergegeven bij welke sector de verschillende stakeholders voornamelijk betrokken zijn, en door wie zij mogelijk vertegenwoordigd worden.

3. Projectorganisatie

In de Provincie Noord-Brabant is per regio een gelijksoortige samenwerkingsstructuur opgezet, waarin bestuurlijk en ambtelijk wordt samengewerkt om te komen tot een RES. De programmastructuur RES Noordoost Brabant (hierna: RES NOB) bestaat uit een Bestuurlijke Stuurgroep RES NOB, ambtelijke werkgroep RES NOB en daarnaast een ambtelijke werkgroep en dentank RES NOB. De Stuurgroep staat in verbinding met de reeds langer bestaande Bestuurlijke kopgroep Energie en Klimaat van de regio Noordoost Brabant. In het onderstaande worden deze verschillende onderdelen van de programmastructuur nader toegelicht.

De governance op bovenregionaal niveau is ingericht middels een provinciale stuurgroep RES. Op dat niveau vindt regieoverleg plaats tussen de procesregisseurs en projectleiders RES van de 4 afzonderelijke regio's in Brabant. Hier worden kennis en strategische vraagstukken met elkaar gedeeld en worden de aanpakken afgestemd.

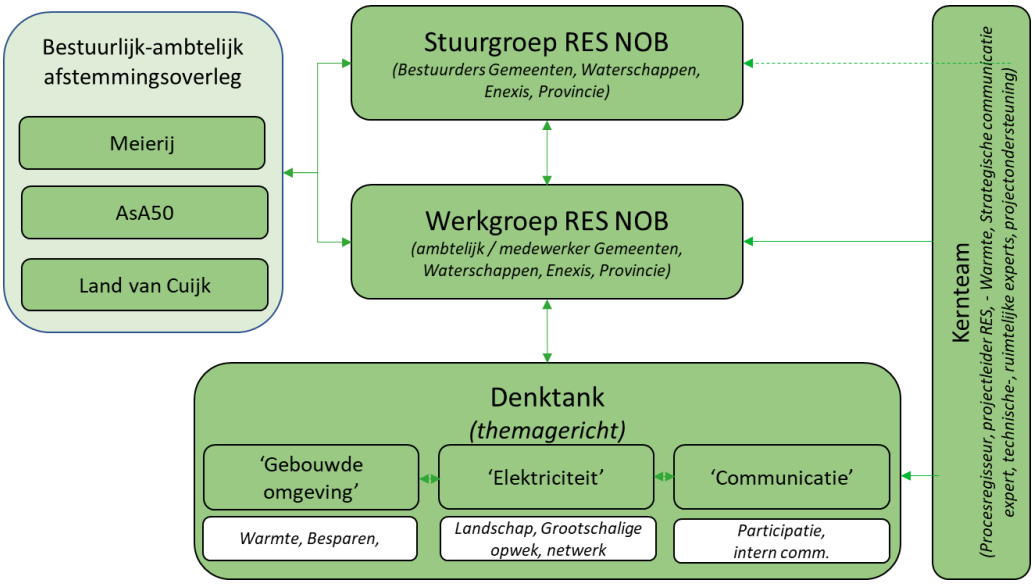

Figuur 5 – Organisatiestructuur RES regio Noordoost Brabant

3.1 Stuurgroep RES NOB

De Stuurgroep is samengesteld uit bestuurders van gemeenten, Provincie, Waterschap en Enexis. Om het werkbaar te maken is tussen de gemeenten afgesproken dat sommige wethouders meerdere gemeenten vertegenwoordigen. Dit geldt voor Meierij, As A50 en Land van Cuijk. De bestuurder van Waterschap Aa en Maas vertegenwoordigd ook Waterschap de Dommel. In de Stuurgroep nemen plaats:

- Anne Marie Spierings - gedeputeerde Provincie Noord-Brabant
- Johan van de Schoot - Wethouder gemeente Oss
- Mike van de Geld - Wethouder gemeente Den Bosch
- Martijn Buijsse - Wethouder Boekel (vertegenwoordigd As50
- Bouke de Bruin - Wethouder Boxmeer (vertegenwoordigd Land van Cuijk)
- Harry van Rooijen - Wethouder Meierijstad
- Peter van de Wiel - Wethouder Boxtel (voorzitter)
- Peter Ketelaars - Bestuurder Waterschap Aa en Maas
- Daphne Verreth - Enexis

De Stuurgroep RES NOB heeft de volgende taken;

1. Zorgt voor bestuurlijke regie van het proces
2. Draagt zorg voor de voortgang en de te leveren producten in het proces RES tot eind 2019.
3. Informeert en adviseert de besturen over de producten Startnotitie, Concept RES en Definitieve RES.

De Stuurgroep heeft de opdracht om binnen de kaders van de Startnotitie besluiten te nemen om de RES vorm te geven. De plaatsnemende bestuurders hebben de verantwoordelijkheid om de betrokkenheid van de maatschappelijke partners en brede bestuurlijke afstemming in de regio (PHO's) te borgen.

De Stuurgroep komt minimaal 1x per 6 weken bijeen. De vertegenwoordigers van de gemeenten die niet in de Stuurgroep zitten zorgen in een afstemmingsoverleg voor een goede terugkoppeling.

3.2 Kernteam RES NOB

Komen tot een RES is een intensief bestuurlijk project in een regionale samenwerking. Zowel bestuurlijk als ambtelijk is er leiderschap nodig om een sterke en daadkrachtige verbinding met stakeholders te creëren. Een stevige regie op dit proces is daarvoor noodzakelijk. Het kernteam is verantwoordelijk voor deze regie en heeft daarnaast tot taak om de producten RES (Startnotitie, Concept RES, Definitieve RES) in samenspraak met de werkgroep op te stellen.

Het kernteam om dit regionaal uit te voeren is samengesteld uit een procesregisseur, inhoudelijke projectleiders en ondersteuning. De procesregisseur is hoofdzakelijk verantwoordelijk voor de bestuurlijke betrokkenheid en tijdige besluitvorming. De projectleider levert de inhoudelijke kennis op het gebied van de energietransitie en stuurt de werkgroep en denktank aan. Hij/zij voedt de procesregisseur met politiek-bestuurlijke aandachtspunten en betrekt de verschillende experts in het proces. Daarnaast is hij/zij verantwoordelijk voor het uiteindelijk opleveren van het product RES.

3.3 Werkgroep RES NOB

De werkgroep RES NOB is samengesteld uit de ambtelijke vertegenwoordigers van de bestuurders in Stuurgroep. De Werkgroep komt twee weken voor elke Stuurgroep bijeen om de agenda van de Stuurgroep vast te stellen en voor te bereiden.

Verder hebben de werkgroepleden de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat de organisatie(s) die zij vertegenwoordigen goed is/zijn vertegenwoordigd in de denktanks en dat de input vanuit de organisatie(s) wordt geleverd.

3.4 Denktanks

Er worden denktanks vormgegeven op de hoofdthema's van de RES. Hier wordt per thema gezamenlijk gewerkt aan de bouwstenen van de RES. Per denktank wordt afgewogen wie van de gemeenten, Enexis, Waterschappen en Provincie deel moeten nemen. Dit wordt aangevuld met relevante stakeholders en specialisten die input leveren op het thema dat behandeld wordt. De kracht en energie van 'onderaf' wordt hier benut in regionaal verband. In hoofdstuk 4 is verder uitgewerkt hoe de werkwijze van de denktank bijdraagt aan de samenwerking en participatie van partijen.

3.5 Regionale samenwerking

Een sterke regionale samenwerking is belangrijk voor het realiseren van de opgave RES. Om focus te houden en de complexe opgave RES te realiseren is er voor gekozen om een aparte organisatiestructuur RES in het leven te roepen naast de bestaande structuur van de regio Noordoost Brabant (hierna: regio NOB).

Binnen de regio NOB is er een bestuurlijke kopgroep Energie & Klimaat ingericht. De Stuurgroep RES NOB stemt koppelkansen (bijvoorbeeld klimaatadaptatie) af met de kopgroep. Via de kopgroep worden koppelkansen en andere aandachtspunten geagendeerd bij de regionale portefeuillehoudersoverleggen op de verschillende thema's (Arbeidsmarkt, Economische Zaken, Ruimte & Mobiliteit, Landbouw).

4. Participatie & Communicatie

De regio Noordoost Brabant wil een gedragen RES opstellen door in vertrouwen en openheid met elkaar samen te werken. Iedereen draagt bij aan het gevoel dat er samen wordt gewerkt aan een sterke en gezonde regio. Hiervoor is een sterk onderling vertrouwen tussen betrokken partijen noodzakelijk. . Openheid openheid over lokale belangen, invloeden en uitdagingen is essentieel om te komen tot een regionale energiestrategie. Dit betekent dat partijen over hun eigen grenzen heen moeten stappen en dat partijen en strategische overwegingen op regionaal niveau moeten overleggen. Het is dus belangrijk dat elke schakel bijdraagt aan het vertrouwen en de openheid. Om dit vertrouwen te creëren en te behouden is een intensief, flexibel en consistent participatie- en communicatieproces nodig. Dit procesmoet aansluiten bij de dynamiek op de verschillende aggregatieniveaus.

4.1 Doelen voor communicatie

Er zijn veel partijen en mensen betrokken in het complexe RES proces, daarom is goede communicatie ontzettend belangrijk. Met een goede strategische aanpak en de inzet van de juiste instrumenten kunnen verschillende partijen en stakeholdersop de geschikte momenten en met de juiste informatie betrokken worden. Dit organiseren we op zo’n manier dat mensen hun kennis, ideeën en ervaringen delen. Hierbij hebben we de volgende doelen:

1. Informeren en betrekken van besturen (Provincie, Gemeente, Waterschappen, Enexis)
2. Kennis, ideeën en ervaringen van betrokken partners gebruiken (delen & verwerken).
3. Relevante stakeholders in de RES benoemen en optimaal betrekken

4.2 Uitgangspunten

Bij het inrichten van een sterk participatie- en communicatieproces hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Zorg voor een procesopzet waarin alle direct betrokken partijen aan bod komen en zich in herkennen.
- Communicatie en participatie zijn essentieel voor een goede regionale samenwerking en om binnen deze korte tijdspanne te komen tot een breed gedragen RES.
- Zorg voor een gelijk en actueel informatieniveau bij alle betrokkenen op de verschillende aggregatieniveaus gedurende het hele proces.
- Zorg voor een eenduidige en consistente boodschap vanuit betrokkenen (raadsleden, bestuurders, ambtenaren, medewerkers, etc) omtrent de RES naar buiten.
- Beperk het aantal overleggen tot een noodzakelijk minimum.
- Zorg voor een optimale afstemming met andere thema’s dan energie in de regio.

- Faciliteer gemeenten (ambtelijk en bestuurlijk) optimaal in de onderlinge communicatie omtrent de RES.
- Bijeenkomsten hebben het karakter van een coproductie. Samen werken aan de RES en niet alleen afstemmen.
- Op basis van een goed onderbouwd voorstel kan er budget beschikbaar worden gesteld om bovenstaande te realiseren. Hierbij moet er een goede scan zijn gemaakt van andere financieringsmogelijkheden.
- De communicatie rondom de RES NOB zal in de basis gaan vanuit de 'voorzitter Stuurgroep RES regio Noordoost'. Richting de Raden wordt per situatie met de colleges afgestemd of via de colleges moet of direct met de Raad mag worden gecommuniceerd. In de situatie dat er op regionaal niveau wordt gecommuniceerd met burgers, bedrijven en/of andere partijen waar de term RES niet bekend is wordt er Energietransitie gebruikt: 'voorzitter Stuurgroep Energietransitie regio Noordoost'. Communicatie op lokaal of niveau gaat vanuit de desbetreffende gemeente.

4.3 Aanpak voor communicatie

Het complexe aan het RES-proces is niet alleen het groot aantal betrokken partijen, maar ook het verschil in werkwijze en belevingsniveau. Sommige partijen zijn al actief aan de slag, waar andere nog echt bewust moeten worden van de opgave. Hierna worden 3 sporen geschetst waarmee de communicatie en participatie worden aangepakt.

Spoor 1: Informeren en betrekken Raden en Besturen

Gemeenteraden en Besturen van Enexis en Waterschappen stellen in de tweede helft van 2019 de RES vast. In een jaar tijd moet er een RES liggen die de ambities van de regio laat zien. Het komende jaar willen we de raden goed meenemen in de dynamiek van het proces, betrekken bij de keuzes die voorliggen en voorbereiden op de formele besluitvorming. Dat doen we door:

- Drie keer een Raadsinformatie bijeenkomst RES organiseren met een informerend en interactief programma. Leden van de colleges van B&W zijn ook uitgenodigd voor deze dagen. Het beeld is om deze dagen te plannen begin februari, in mei en in oktober 2019.
    - Januari/februari - een startbijeenkomst waar Raadsleden worden geïnformeerd over het belang en het proces van de RES. Er is uitgebreid aandacht voor de regionale opgave die gezamenlijk ingevuld moet worden. Knelpunten en kansen worden benoemd en besproken.
    - Mei/juni – een bijeenkomst waar Raadsleden gezamenlijk aan de slag gaan om de concept-RES vorm te geven. Doel is het begrijpen van elkaars perspectieven en komen tot gezamenlijke regionale oplossingen en het benutten van de kansen. Deze bijeenkomst wordt gepland voor de behandeling van de concept-RES in de Raden.
    - Begin 2020 – deze bijeenkomst wordt gepland na de reactie van uit het Rijk op de concept-RES. Gelijktijdig worden Raden geïnformeerd over de mogelijk extra opgave die we als regio moeten oplossen. Ook deze bijeenkomst is niet alleen informerend, maar is gericht op samenwerken aan regionale oplossingen.

- Periodiek (tussen de bijeenkomsten door) wordt de Raad geïnformeerd over de status van de RES NOB middels raadsinformatiebrieven, welke via de colleges in worden gebracht.

Voor de besturen van Enexis en de Waterschappen zal nog apart gekeken worden op welke manier en met welke regelmaat zij geïnformeerd dienen te worden.

Spoor 2: Aan de slag met denktanks

De komende maanden wordt met elkaar aan de bouwstenen van de RES gewerkt in denktanks. De vaste kern van de denktanks bestaat uit beleidsmedewerkers van alle 16 gemeenten en Provincie. De vaste kern wordt uitgenodigd voor alle bijeenkomsten. Specialisten en inhoudsdeskundigen op een specifiek thema worden voor specifieke momenten uitgenodigd. Dit geldt ook voor Enexis en de Waterschappen.

De denktanks zijn energiek, interactief, samenbindend en inspirerend. Na iedere werksessie met de denktank wordt er een document gemaakt waarin de resultaten zijn gebundeld.

Er worden verschillende instrumenten (bijv vlogs, grafisch) ingezet om alles wat besproken wordt goed vast te leggen en breed te delen.

Spoor 3: Betrekken inwoners van Brabant bij energietransitie

De regionale strategie moet ‘gewogen’ zijn. De ambitie van de RES is daarom ook inwoners van een regio te betrekken bij de energietransitie en mensen bewust maken van de omslag die er aan komt. Inwoners worden geraadpleegd en betrokken bij het bepalen van uitganspunten en criteria waaraan de inpassing van energiemaatregelen moeten voldoen. In de structuur van de RES hebben de gemeenten hier het initiatief. Vooral gemeenten organiseren al diverse activiteiten over Energie en Energietransitie. We vragen alle 16 gemeenten om een overzicht van activiteiten die zij de komende maanden organiseren rondom energie. Deze activiteiten plotten we op een tijdlijn om een beeld te hebben hoe het onderwerp in de hele regio aandacht krijgt. De tijdlijn en delen van de content zijn relevant om op te nemen in de eindversie van de RES. Deze tijdlijn en content laat iets zien van de dynamiek in Brabant. Er wordt dus niet met alle burgers direct over de RES gesproken, maar over de lokale energietransitie en/of -duurzaamheidsbeleid.

Communicatie en participatie in de praktijk

Voor de regio zijn op basis van de participatieladder verschillende niveaus benoemd om te komen tot een ‘gewogen’ RES. Voor de drie fases is aangegeven wat dat in de praktijk betekent voor welke groepen je dat organiseert.

Per niveau en doelgroep wordt met de denktank Communicatie bepaald welke instrumenten ingezet kunnen worden voor een sterke participatie.

Voorbeelden van mogelijk in te zetten instrumenten: Simulatie, Raadsinformatiedag, Raadsinformatiebrief, Collegetour, Tour door de regio, Simulatie, Werksessies, Energiesafari, Energie-ateliers, Feedbacksessies op mogelijke scenario’s, Energiecafé’s, Energieparty, VR-uitwerking / VR tour, Buurtkracht, KlimaatGesprekken, de E-bus. Er uiteraard wordt er gekeken naar de doelgerichte inzet van kanalen lokale-, regionale- en (social) media.

Fases	Hoe participeren?	Wie?
Startnotitie	Meebeslissen	Colleges B&W, gemeenteraden, Besturen waterschappen en Enexis
	Coproductie & Adviseren	Ambtenaren Gemeenten, -Provincie, medewerkers Waterschappen en Enexis,
	Informeren	-

Opstellen concept RES	Meebeslissen	Colleges B&W, Gemeenteraden, Besturen waterschappen en Enexis
	Coproductie & Adviseren	Ambtenaren Gemeenten, -Provincie, medewerkers Waterschappen en Enexis, ZLTO, betrokken burgers via vertegenwoordiging Lokale Energie coöperaties, Woningcorporaties, Brabantse Milieu Federatie
	Informeren	Ver. Kleine kernen, Bedrijven, Kennisinstellingen, Tennet (via Enexis)

Opstellen definitieve RES	Meebeslissen	Colleges B&W, Gemeenteraden, Besturen waterschappen en Enexis
	Coproductie	Ambtenaren Gemeenten, -Provincie, medewerkers Waterschappen en Enexis, ZLTO, betrokken burgers via vertegenwoordiging Lokale Energie coöperaties, Woningcorporaties, Brabantse Milieu Federatie
	Informeren	Ver. Kleine kernen, Bedrijven, Kennisinstellingen, Tennet (via Enexis)

Figuur 6 – Overzicht van doelgroepen en niveau van participatie per fase

Organisatie van de communicatie

Zoals al eerder benoemd is communicatie en participatie een van de kritische succesfactoren voor een gedragen RES. Vanuit de Provincie, 16 gemeenten, 2 Waterschappen en 1 Netwerkbeheerder in de regio en veel bijeenkomsten op de agenda, wordt een denktank communicatie samengesteld.

Voor de denktank communicatie wordt een externe strategisch adviseur aangesteld voor de periode tot en met de definitieve RES. De denktank wordt samengesteld door communicatieadviseurs en/of duurzaamheidsmedewerkers van met name de gemeenten. Enexis en Waterschap blijven ook aangehaakt en leveren vooral informatie. De leden van de denktank communicatie zijn beschikbaar voor het organiseren van activiteiten in de eigen gemeenten en delen van berichten en andere content in de gemeente. De denktank communicatie komt elke drie weken bij elkaar om de voortgang te bespreken, nieuwe activiteiten af te stemmen en acties bij te stellen, afhankelijk van de voortgang van het werken aan de RES en de stemming in de gemeente.
De projectleider van het communicatieteam stemt wekelijks af met de procesregisseur en de projectleider.

Bij het bepalen van de lokale communicatie wordt continue de afweging gemaakt tussen wat lokaal past en wat regionaal wenselijk is. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de communicatiestrategie. Belangrijk is dat de informatie over de RES consistent is en aansluit bij de lokale energietransitie. De uitkomsten en opbrengsten van alle activiteiten worden goed vastgelegd, zodat dit input is voor de (concept)RES.

5. Bestuurlijke borging

Voldoende bestuurlijk commitment aan de RES is essentieel. De besluitvorming zal wijdvertakt zijn door de vele partners die een rol spelen in de energietransitie. Uit ervaringen in de pilotgebieden Regionale Energiestrategieën blijkt dat een zorgvuldig proces van besluitvorming met democratisch gekozen organen zoals raden, staten en het waterschapsbestuur van groot belang is. Deze lessen zijn vertaald in de bestuurlijke borging van de RES NOB.

5.1 Uitgangspunten

Een helder proces geeft de volksvertegenwoordigers duidelijkheid over wat er in welke fase van het proces van hen verwacht wordt. In dit proces RES NOB nemen we de volgende aandachtspunten ter harte:

- Het is belangrijk dat alle partijen op voorhand commitment voor het proces uitspreken.
- Besturen van Provincie, Gemeenten, Waterschap en Enexis moeten voldoende ruimte hebben om mee te praten in het proces en om deelgenoot te zijn van het proces.
- Bestuurders van gemeenten, Waterschappen en Provincie moeten met een heldere opdracht, conform deze notitie, aan tafel zitten in de Stuurgroep RES NOB. Het (besluitvormings)proces moet daarop ingericht zijn.
- De RES maakt deel uit van een landelijke aanpak en klimaatakkoord. Wijzigingen in deze landelijke aanpak kunnen dus doorwerken in de RES.
- De besluitvorming wordt gefaseerd opgebouwd met de startnotitie, concept-RES en definitieve-RES. Hierin is het belangrijk om de partijen fasegewijs goed te blijven betrekken.
- Zaken uit de RES zullen moeten worden vastgelegd in de omgevingsbeleid van provincie en gemeenten, dit is een bevoegdheid van Staten en Raden.

5.2 Bestuurlijke besluitvorming partijen Stuurgroep

Met de bestuurlijke vaststelling van de startnotitie gaan partijen akkoord met de kaders waarbinnen de RES uitgewerkt mag worden. Voor het proces RES zijn drie bestuurlijke besluitvormingsmomenten bepaald, namelijk:

- Het bestuurlijke startdocument wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten, Dagelijkse Besturen van Waterschappen en Enexis en alle 16 Colleges van de gemeenten en ter informatie of besluitvorming aan de Gemeenteraden voorgelegd.
- De concept-RES wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten, de Dagelijkse Besturen van Waterschappen en Enexis en alle 16 Colleges van de gemeenten, en ter informatie of besluitvorming aan de Gemeenteraden voorgelegd, voordat deze wordt ingezonden.
- De definitieve-RES wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten, het Dagelijks Bestuur van Enexis en het Algemeen Bestuur van de Waterschappen en alle 16 Colleges en Gemeenteraden voordat deze wordt ingezonden.

5.3 Afstemming en bevoegdheden van gemeenteraden en Provinciale staten

De regionale samenwerking en afstemming tussen de genoemde organisaties vormt een sterk signaal. Het gaat om een grote opgave en daarin wordt gezamenlijk opgetrokken. Inhoudelijk en organisatorisch volgen de ontwikkelingen elkaar snel op. Het is daarom voor alle betrokkenen, en zeker ook voor de bestuurlijk vertegenwoordigers, van groot belang de achterban goed te betrekken en informeren.

In 2019 zullen de verkiezingen voor provinciale staten en algemeen bestuur van waterschappen plaatsvinden. Het is belangrijk om zowel de huidige als de nieuwe volksvertegenwoordigers goed en doorlopend te informeren over de ontwikkelingen en ze waar van toepassing goed te betrekken. Dit zal verder worden uitgewerkt in een communicatieplan.

Keuzes in de RES zullen moeten worden vastgelegd in de omgevingsbeleid van provincie en gemeenten. Dit is een bevoegdheid van Staten en Raden en vergt zorgvuldige besluitvorming als een keuze niet binnen de vastgestelde kaders (bijv. provinciale omgevingsvisie) past. Voor het RES-proces is het van belang dat Staten en Raden goed worden meegenomen in de keuzes, zodat er geen verrassingen zijn bij de vaststelling van de definitieve RES of bij de implementatie van de RES in het Omgevingsbeleid.

6. Capaciteit & Middelen

De ontwikkeling van de RES is voor alle betrokken organisaties een nieuwe activiteit. Het is een omvangrijk en complex project, dat een sterke samenwerkingsstructuur vergt. Zowel wat betreft het aantal stakeholders, de inhoudelijke invulling als de planning. Dit vraagt capaciteit en geld. In dit hoofdstuk wordt aangegeven wat naar verwachting de additionele kosten en capaciteit is waarvoor de kern stakeholders gezamenlijk dekking moeten regelen.

6.1 Capaciteit

Deelname aan de denktank, de ambtelijke werkgroep en Stuurgroep en afstemming met stakeholders vraagt bestuurlijke en ambtelijke/medewerkers capaciteit. De werkzaamheden van de ambtelijke denktank en de - werkgroep vragen extra capaciteit. Het gaat om:

- actieve deelname aan de werkgroepen (1x per maand)
- actieve deelname aan de denktanks. (1x per 1-2 weken)
- invulling lokale communicatie en participatie (verschilt per gemeente) + deelname werkgroep communicatie.
- interne afstemming en voorbereiding bestuurders Stuurgroep
- leveren input Duurzaamheidsbeleid (besparingsagenda, Energievisie, etc), Projecten, Omgevingsbeleid.
- sub-regionale afstemming

Met het vaststellen van deze bestuurlijke startnotitie onderstrepen partijen het belang en de aanpak zoals omschreven en dragen zij zorgen voor een adequate capaciteit.

6.2 Middelen

De begroting loopt conform de Rijksbijdrage vanuit het nationaal programma RES over 3 jaarschijven 2019, 2020, 2021.

	2019	2020	2021
INKOMSTEN			
Rijksbijdrage proces RES	€ 300.000	€ 300.000	€ 300.000
Bijdrage gemeenten, Waterschappen en Enexis*	€ 57.000	pm	pm
Regio Noordoost Brabant	€ 30.000	€ -	€ -
	€ 387.000	€ 300.000	€ 300.000
UITGAVEN			
Capaciteit & producten			
- projectleider RES	Provincie	Provincie	Provincie
- projectleider Warmte	Provincie	Provincie	Provincie
- procesregisseur	Boxtel	Boxtel	Boxtel
- projectondersteuning	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000
- communicatie	€ 100.000	€ 50.000	€ 50.000
- technische- & ruimtelijke & juridische expertise	€ 75.000	€ 50.000	€ 50.000
- ondersteuning deelnemende partijen (19)*	€ 175.000	€ 175.000	€ 175.000
Onvoorzien (circa 10%)	€ 21.000	€ 9.000	€ 9.000
	€ 387.000	€ 300.000	€ 300.000

* - inschatting van de nog uit te werken nationale regeling programma RES (verwachting juni 2019)
- na duidelijkheid, voorwaarden en toekenning budget Stuurgroep bepaald inzet van de middelen

Figuur 7 – Begroting ten behoeve van het proces RES NOB

INKOMSTEN

Er wordt rekening gehouden met een Rijksbijdrage voor het RES-proces in NOB van € 300.000 per jaar. De voorwaarde voor deze financiering is een co-financiering vanuit de regio. De Provincie en de Gemeente Boxtel financieren grotendeels de bemensing van het kernteam. De Regio Noordoost Brabant heeft een eenmalige bijdrage gedaan van € 30.000. Van de overige partijen wordt nog een solidariteitsbijdrage gevraagd van € 3.000 exclusief btw per partij.

UITGAVEN

Kernteam

Het kernteam bestaat uit een onafhankelijk projectleider RES, projectleider Warmte, een procesregisseur en projectondersteuning (zie paragraaf 3.2). De Gemeente Boxtel stelt een procesregisseur voor de periode tot een definitieve RES beschikbaar en de Provincie financiert de onafhankelijk projectleiders. De kosten voor de projectleider tot en met de oplevering van de definitieve RES worden in ieder geval gedekt door de Provincie. Voor de projectondersteuning is gemiddeld 8 uur per week nodig. Hiermee is een budget gemoeid van € 16.000 per jaar.

Communicatie & Participatie

Communicatie is een essentieel onderdeel voor een succesvolle ontwikkeling en uitvoering van de RES. Zowel wat betreft de onderlinge communicatie tussen de betrokken stakeholders als de overall communicatie binnen de gehele regio. Door de provincie wordt voor de 4 regio's in Brabant een strategische communicatieadviseur aangeboden. Deze kosten worden gedekt door de Provincie. Zoals omschreven in paragraaf 4.3 is er additioneel het volgende nodig: een extern projectleider (20 uur per week), verschillende werkvormen, communicatiemiddelen, content in lokale en regionale media in alle 16 gemeenten en overkoepelend in de regio, locatiekosten en begeleiding grootdeel van de bijeenkomsten door gemeenten. Zo wordt er onder andere een RES-simulatie voor de regio Noordoost ontwikkeld die de participatie op verschillende aggregatieniveaus in de verschillende organisaties gedurende het hele proces (en daarna) ondersteunt.

1e jaar		2e en 3e jaar	
Ontwikkeling instrumenten	€ 50k	Actualisatie instrumenten	€ 10k
Procesbegeleiding	€ 40k	Procesbegeleiding	€ 30k
Bijeenkomsten	€ 10k	Bijeenkomsten	€ 10k

Technische- & Ruimtelijke expertise

De uitvoeringskosten bestaan hoofdzakelijk uit het opstellen van de RES-documenten, zoals de regionale potentiekaarten en technische berekening van de daadwerkelijke energieopgave. De regionale potentiekaarten worden samengesteld door het bij elkaar brengen van de lokale verkenningen, provinciale warmtevisie, analysekaarten wind en zon welke vanuit de koepels worden aangeleverd.

De rekensystematiek en verdelingscriteria worden vanuit het Nationaal Programma RES aangereikt. De vertaling naar de regionale situatie en het bepalen van de effecten zal door een extern expert bepaald moeten worden.
Voor wat betreft monitoring is het uitgangspunt dat dit door het Rijk en koepels wordt gefaciliteerd, maar dat we als regio tot die tijd wel zicht willen hebben op de stand van zaken en de voortgang.

De RES vraagt om sterke integraal afgewogen landschappelijke inpassingscriteria. De landschapswaarden in relatie tot het toekomstige (energie)landschap vragen om een analyse waaruit bouwstenen (lees: criteria) komen welke breed gedragen worden. Het is een wisselwerking tussen lokaal omgevingsbeleid en projecten. Deze worden ingebracht als kader en na het bepalen landschappelijke inpassingscriteria mogelijk worden aangescherpt.
Dit vraagt om specialistische kennis over (energie)landschappen met behoud van waarden en benutten van (koppel)kansen. In meerdere werksessies (denktanks) wordt dit gezamenlijk met betrokkenen en experts uitgewerkt.

Voor de inhuur van specialisten gedurende een periode van minimaal 4 maanden is een budget van 2x € 37.500 opgenomen in het eerste jaar is € 75.000. In de jaren 2020 en 2021 betreft het vooral aanscherping en uitwerking van de technische- en ruimtelijke uitgangspunten die verwerkt moeten worden in het (omgevings)beleid.

7. Planning RES

Het proces van de RES wordt gedomineerd door het bepalen van gelijke deadlines voor de 30 regio's. De lange termijndoelstelling van 2050 wordt vertaald naar het opstellen van een regionale strategie in 2019/20. Het startdocument richt zich op het proces van opstellen en indienen van een gewogen RES en niet op het realiseren van de opgave.

7.1 Proces RES algemeen

In het Klimaatakkoord wordt door het Rijk en de koepels (VNG, IPO, UvW) een planning voor de RES opgenomen. Deze planning met de daarin opgenomen deadlines zijn een gegeven voor de regio.

In het ontwerp Klimaatakkoord wordt onderstaand proces omschreven. Er worden verschillende deadlines genoemd na ondertekening van het Klimaatakkoord. De regio NOB heeft gezegd zichzelf duidelijkheid te verschaffen door de volgende deadlines te stellen:

- Voor 1 november 2019 indienen van een concept-RES ('bod')
- 1 mei 2020 indienen van een definitieve RES.

Dit is in lijn met de termijnen van 6 en 12 maanden na ondertekening van het Klimaatakkoord zoals genoemd in het ontwerp-klimaatakkoord.

Figuur 8 – Tijdlijn RES Nationaal programma RES

7.2 Proces Regio Noordoost

Het nationale RES proces bepaalt de kaders voor het regionale proces. De planvorming RES moet samen komen met besluitvorming bij Gemeenten, Waterschappen, Provincie en Enexis. Er moeten er 3 documenten ter besluitvorming worden voorgelegd aan de Raden en besturen van het Waterschap en Enexis, namelijk voorliggende Startnotitie, concept-RES en definitieve-RES. De Raadscycli bij gemeenten en cycli bij het Waterschap richting Algemeen Bestuur (vaststellen definitieve RES) zijn nemen de meeste tijd in beslag. In aansluiting op deze cycli zijn de volgende deadlines bepaald:

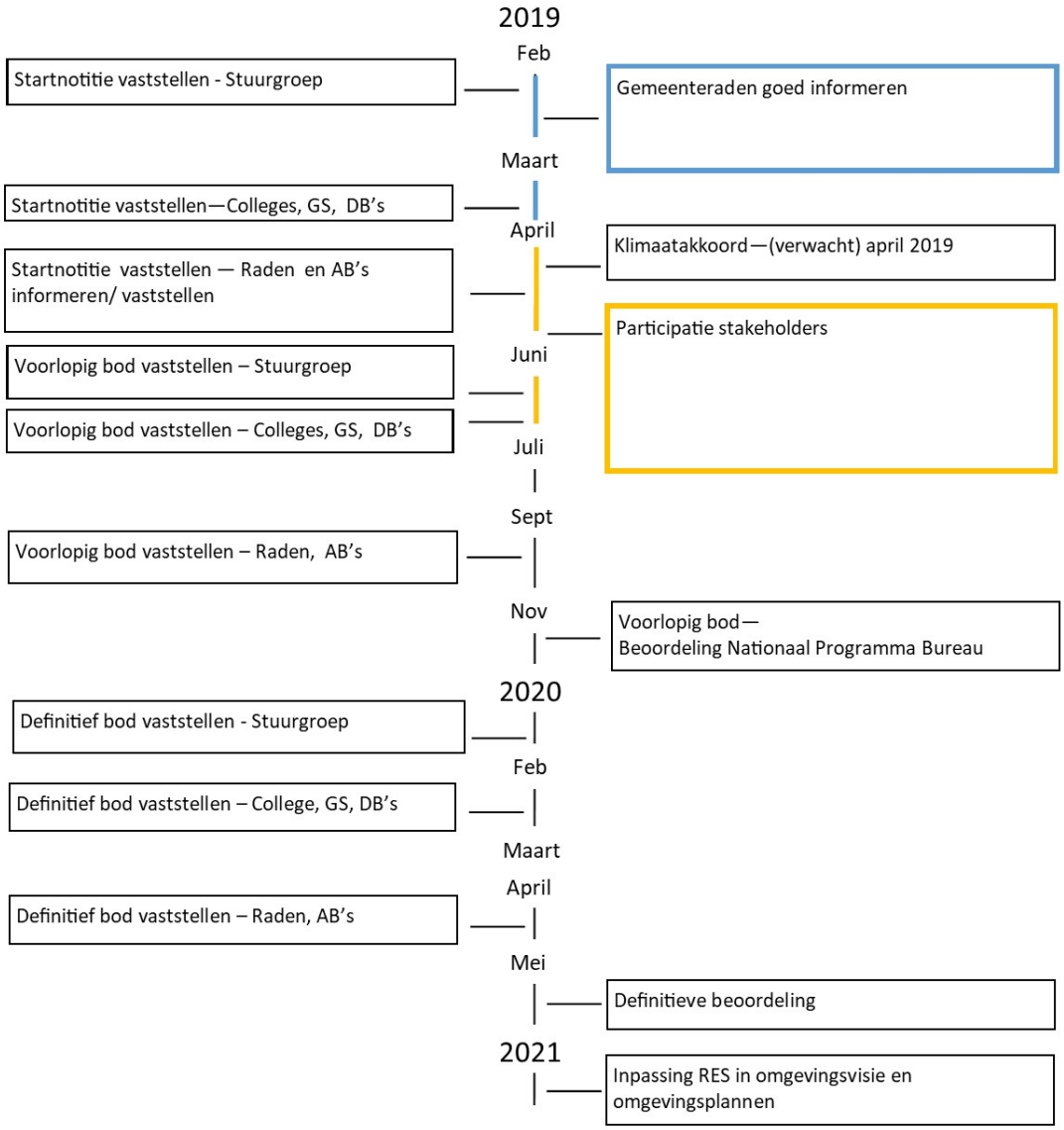

Figuur 9 – Proces besluitvorming RES NOB

8. Risico's, kansen & maatregelen

8.1 Risico's

Binnen ieder project zijn risico's die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling, uitvoering en uitkomsten van dat project. Op basis van de bestaande situatie wordt getracht deze zo goed als mogelijk te (h)erkennen en waar mogelijk te ondervangen. De risico's van dit project worden in grote mate beïnvloed door de factoren die niet, of niet direct, binnen onze invloedssfeer liggen, zoals:

- de lange doorlooptijd, dit vraagt een langdurig commitment van deelnemers
- het grote aantal betrokken sectoren en partijen, iets wat veel afstemming en een brede betrokkenheid vereist -het ontbreken van een blauwdruk, ondanks aanwezige pilotprojecten
- het grote aantal (deel)projecten dat tegelijk zal gaan lopen
- de geografische spreiding van het projectgebied, deze omvat namelijk de gehele regio
- het sectoroverstijgende karakter van dit project, het raakt meerdere beleidsterreinen
- onduidelijkheid omtrent politieke, maatschappelijke, technologische, financiële en milieutechnische ontwikkelingen

Er is een aantal factoren die de slagingskans in belangrijke mate kunnen beïnvloeden, zoals:

- de beschikbaarheid van voldoende capaciteit en middelen
- grote financiële risico's vermijden
- sterke sturing en focus op besluitvorming
- een betrokken en proactieve aansturing vanuit het bestuurlijke en ambtelijk kernteam,
- een scherpe en afgebakende doelstelling,
- een duidelijke en herkenbare organisatievorm, -eenduidige communicatie

Met het vaststellen van de startnotitie worden veel van deze factoren ingezet, waarmee de risico's beheersbaar zijn.